

Dr. Ingrid Emmerová, dr. Tomáš Jablonský, dr. Jasmina Starc

Trenutno stanje agresivnega vedenja osnovnošolcev in srednješolcev v Slovaški republiki

Obseg problematičnega ali tveganega vedenja učencev je širok in se nenehno spreminja. Učitelji osnovnih in srednjih šol poročajo o porastu problematičnega vedenja in težavah z nedisciplino. Šole se soočajo z vedno več vzgojnimi težavami, avtoriteta učiteljev upada, med učenci pa se pojavljajo različna problematična vedenja. Vzroki vključujejo splošen upad morale, naraščajoče potrošništvo in postavljanje ekonomskih interesov pred socialne. To zahteva skupno razumevanje problema za razvoj učinkovitih politik in programov za preprečevanje in intervencijo pri medvrstniškem nasilju (Danuza idr., 2015, str. 99).

Neprimerno vedenje učencev je danes pogosto obravnavana tema. Poleg uradne statistike raziskave v šolah ponujajo vpogled v šolsko prakso. Porast agresivnega vedenja med učenci (Söderberg in Björkqvist, 2020) postaja resen problem, ki prizadene tudi mlajše učence v osnovni šoli (Duranović in Opić, 2013; Lipnická, 2022). Raziskati moramo njegove vzroke – ali izvirajo iz družine, socialnih razmer, šole, vrstnikov, prostočasnih dejavnosti ali vpliva medijev (Pšunder in Cvek, 2011, str. 78).

Agresivno vedenje do učiteljev je prav tako zaskrbljujoče (Andersen idr., 2021; De Wet, 2020). Ta problem je bil obširno obravnavan leta 2023 (Emmerová idr., 2023), vendar ni osrednja tema te študije.

Agresija se širi tudi v virtualno okolje, kjer je dostopnost hkrati koristna in škodljiva. Eden od njenih pojavov je spletno nasilje, ki se izraža v različnih oblikah (Rey, 2020; Zuo idr., 2020; Kim idr., 2020). Spletno nasilje je lahko povezano s fizičnim ustrahovanjem, saj se incidente snema in objavlja na spletu, kar še dodatno povečuje ponižanje žrtve. Spletno nasilje je nevarno in razširjeno po vsem svetu (Emmerová, 2022; Hinduja in Patchin, 2022). Raziskave na Slovaškem in drugje v tujini potrjujejo njegovo široko prisotnost (Hollá, 2016; Dulovics, 2018). Študije na Nizozemskem, v ZDA, Nemčiji, na Tajskem in v Južni Koreji poudarjajo obseg tega problema (Wachs idr., 2018; Kopecký in Szotkowski, 2015; Lee idr., 2021). Drugo pomembno tveganje, zlasti med mladostniki, je seksting (Frankel idr., 2018; Hollá, 2020).

Preučevanje agresivnega vedenja v šolah je v središču akademskih in institucionalnih raziskav. Razumevanje agresije je ključno za učinkovite intervencije (Pšunder in Cvek, 2011, str. 78). Prepoznavanje motivov za agresijo je bistveno za preventivne strategije v šolskem okolju (Pšunder in Kozmus, 2020, str. 83).

Ta pregledna študija predstavlja raziskave o agresivnem vedenju med slovaškimi osnovnošolci in srednješolci od leta 2018. Rezultati raziskav so bili objavljeni v slovaškem in angleškem jeziku, vključno s poročili državnih institucij. Upoštevane so bile le študije, objavljene v znanstvenih revijah. Postavili smo raziskovalno vprašanje: »Kakšna je razširjenost agresivnega vedenja med osnovnošolci in srednješolci na Slovaškem?« Z raziskavo smo preučili tuje baze podatkov, slovaške revije in poročila državnih institucij iz obdobja od januarja 2018 do februarja 2023. Analizirane so bile relevantne študije o agresivnem vedenju med učenci na Slovaškem.

Izrael idr. (2020) so leta 2018 preučevali 969 otrok in mladostnikov (starih 9–17 let), ki so uporabljali internet. Njihova raziskava je pokazala, da se je spletno nasilje najpogosteje dogajalo prek družbenih omrežij (81,4 %), sledili so mobilna sporočila (21,3 %) in elektronska pošta (2,7 %). Dekleta so spletno nasilje doživljala pogosteje (95,6 %) kot fantje (64,7 %). Med najpogostejšimi oblikami sta bili prisila (92 %) in izključitev iz skupin (79 %).

Center za znanstvene in tehnične informacije Slovaške je izvedel tri študije o agresivnem vedenju učencev:

- Raziskava Mnenja in izkušnje učencev in dijakov osnovnih in srednjih šol o nasilju in spletnem nasilju (2020) je preučevala spremembe v primerjavi s preteklimi raziskavami iz let 2005 in 2014. Raziskava, izvedena na podlagi Direktive št. 36/2018, je zajela učence 7.–9. razreda osnovnih šol ter dijake 1.–3. letnika srednjih šol. Ugotovitve so pokazale, da 45,9 % osnovnošolcev in 41,7 % srednješolcev ni imelo izkušenj z nasiljem. Kljub temu so srednješolci izkazovali večjo izpostavljenost kot žrtve, priče in storilci nasilja (Pétiová, 2021).

- Janková (2020) je maja 2020 izvedla raziskavo med 553 koordinatorji za preventivo. Rezultati so pokazali, da se je 86,3 % šol srečalo z nasiljem, pri čemer so bile osnovne šole bolj prizadete kot srednje šole. Spletno nasilje je bilo zaznano v 73,6 % šol, najpogostejše oblike pa so bile obrekovanje, poniževanje in grožnje (26,4 %) ter spolno nadlegovanje (2,5 %). Študija je poudarila povezavo med tradicionalnim in spletnim nasiljem.
- Mnenja osnovnošolcev in srednješolcev o ekstremizmu, rasizmu in diskriminaciji so sledila prejšnjim raziskavam iz let 2010, 2016–2019. Raziskava je bila izvedena s pomočjo vprašalnika med učenci osnovnih in srednjih šol, rezultati pa so potrdili prisotnost ekstremistično povezanega agresivnega vedenja, pri čemer so ga najpogostejše doživeli fantje (Pétiová, 2022).

Leta 2021 je slovaško ministrstvo za notranje zadeve izvedlo raziskavo v osnovnih in srednjih šolah o pojavu sociopatoloških pojavov v šolskem letu 2019/2020. Skupno je sodelovalo 1.112 šol (35,5 %). Rezultati so pokazali, da so bili med učenci najpogostejši problemi kajenje (56,4 %), izostajanje od pouka (47,3 %) in ustrahovanje (30,8 %). Pomembni so bili tudi spletno ustrahovanje (24,4 %), nasilje med učenci (21,9 %) in vandalizem (18,7 %). Nasilje nad avtoritetami je bilo prijavljeno v 5,5 % šol (61 primerov), medtem ko je bil ekstremizem zabeležen v 37 šolah, in sicer enakomerno med osnovnimi in srednjimi šolami.

Vsaka štiri leta se z mednarodno raziskavo Zdravo vedenje učencev (Health Behaviour in School-aged Children) spremlja zdravje učencev in z njim povezana vedenja, vključno s tveganji. Na Slovaškem je v anketi leta 2022 sodelovalo 10.163 učencev. Rezultati so pokazali, da je manj kot 15 % fantov in približno 5 % deklet bilo udeleženih v pretepu vsaj trikrat v preteklem letu. Približno 10–12 % 11- in 13-letnikov ter več kot 5 % 15-letnikov je poročalo, da so bili žrtve medvrstniškega nasilja. Okoli 4–10 % jih je doživelo spletno nasilje, 3–6 % pa jih je priznalo, da so bili storilci, pri čemer so bili fantje pogostejše kot dekleta vpleteni v spletno nasilje.

Holdoš idr. (2022) so preučevali 1.423 otrok, starih od 9 do 17 let, ter junija 2021 zbirali podatke iz različnih šol. Ugotovili so, da je 26 % otrok doživelo medvrstniško nasilje, pri čemer je bilo to najpogostejše v starosti 9–11 let. Medtem ko je imela Slovaška leta 2018 eno najnižjih stopenj medvrstniškega nasilja (6 %), trenutna študija kaže na porast na 26 %, kar presega povprečje EU, ki znaša 23 %.

Slovaški državni šolski inšpektorat spremlja varnost v šolah, agresivno vedenje in medvrstniško nasilje. Študija iz leta 2023 je pokazala, da je 33,7 % učencev osnovnih šol bilo priča medvrstniškemu nasilju, 16,8 % ga je doživelo, 8,3 % pa se je soočilo s spletnim nasiljem, predvsem prek družbenih omrežij (5,9 %). V gimnazijah je 9,4 % dijakov poročalo, da so bili žrtve medvrstniškega nasilja večinoma prek spleta (6,2 %). V drugih srednjih šolah je 10,1 % dijakov doživelo medvrstniško nasilje, 20,7 % mu je bilo priča (12 % večkrat), 8,2 % pa se jih je soočilo s spletnim nasiljem.

V okviru študije o varnosti v šolah (od oktobra 2022 do marca 2023) je bilo anketiranih 384 slovaških osnovnošolskih in srednješolskih učiteljev. Ugotovitve so razkrile zaskrbljenost glede agresije in medvrstniškega nasilja: 23,7 % jih je poročalo o pogostem agresivnem vedenju, 5,47 % pa jih je tedensko opazalo medvrstniško nasilje. Mesečno so se agresivna vedenja pojavljala v 26,04 % primerov, medvrstniško nasilje pa v 13,8 % primerov. Študija je prav tako potrdila premik k spletnemu nasilju, čeprav se 46,88 % učiteljev z njim še nikoli ni srečalo. Na Slovaškem je problematika spletnega nasilja v zadnjih letih vzbudila zanimanje številnih strokovnjakov, raziskave pa kažejo, da je njegova prisotnost med otroki in mladostniki precejšnja.

Od leta 2018 raziskave, ki so bile izvedene v slovaških šolah, potrjujejo agresivno vedenje učencev, pri čemer za zbiranje podatkov tako pri učencih kot učiteljih uporabljajo vprašalnike. Naraščajoča pozornost je namenjena spletnemu nasilju zaradi tveganj, povezanih s spletom. Strokovnjaki poudarjajo njegove resne posledice, vključno s težavami v duševnem zdravju (Wolke in Lereya, 2015), stresom in depresijo (Martinez-Monteagudo idr., 2020), zlorabo substanc (Sanchez idr., 2016) ter samomorilnimi mislimi (Dorol-Beauroy-Eustache in Mishara, 2021).

Učinkovita preventiva v šolah bi se morala osredotočiti na razvoj socialnih veščin učencev, vključno s samoregulacijo, obvladovanjem jeze in socialno percepcijo. Skupinsko usmerjena preventiva spodbuja socialno učenje, komunikacijo in empatijo ter izboljšuje šolsko okolje in izobraževanje. Po mnenju Jablonskega (2017) je krepitev medosebnih veščin, kot sta timsko delo in komunikacija, ključnega pomena za razvoj učencev. V kontekstu preventive Nešpor (2019) poudarja tako imenovane življenjske veščine: veščine samoupravljanja (motivacija za zdrav življenjski slog, varovanje lastne samopodobe, načrtovanje časa, uravnotežen življenjski slog) ter socialne veščine (sposobnost soočanja s socialnim pritiskom, empatija, samouveljavitev, komunikacija, iskanje kompromisov, odločanje, sposobnost predvidevanja posledic svojih dejanj, medijska pismenost itd.).

Poudarek sodobnega izobraževanja bi moral biti jasno usmerjen v oblikovanje ustvarjalnih učencev, ki kritično razmišljajo, znajo sodelovati in reševati probleme (Jablonský, 2023). Poleg specifične preventive, usmerjene v posamezne vrste problematičnega ali tvegane vedenja, je v šoli potrebna tudi nespecifična preventiva. Ta vključuje razvoj socialnih veščin učencev, spodbujanje učinkovitega reševanja problemov in konfliktov, razvoj socialne komunikacije, empatije in asertivnega vedenja. Dejavnosti nespecifične preventive niso neposredno povezane s specifičnimi tveganji ali problematičnimi vedenji, vendar prispevajo k spoštovanju zdravega osebnostnega razvoja in družbenih pravil ter k odgovornosti do sebe in svojih dejanj.

Vprašanje smiselnega zagotavljanja varnosti šolskega okolja je zdaj izjemno nujno. Varno šolsko okolje vpliva na zadovoljstvo učencev, kar se pozitivno odraža na učnih dosežkih. Agresivno vedenje učencev in nasilje resno ogrožata varnost šolskega okolja ter dobro počutje učencev.

The paper is an intermediate output of the project KEGA 012KU-4/2022 Safety of the school environment - new challenge for the development of selected competences of primary and secondary school teachers.